

VLUCHTELINGEN IN HEDEN EN VERLEDEN

Een geschiedenisproject voor havo/vwo-bovenbouw

Naam: _____

Klas: _____

School: _____

ANALYSESCHEMA 'VLUCHTELINGEN IN HEDEN EN VERLEDEN'

ALGEMEEN	POLITIEK	ECONOMIE	SOCIAAL-CULTUREEL
<p>A1 Gaat het in verhouding tot de omvang van de bevolking van het ontvangende land om veel vluchtelingen?</p> <p>A2 Hebben vluchtelingen het plan om permanent in het land van aankomst te blijven?</p>	<p>P1 Welk conflict dwingt mensen te vluchten? (oorlog, vervolging)</p> <p>P2 Spelen mensenrechten of medemenselijkheid een rol bij de opvang van vluchtelingen?</p>	<p>E1 Vluchten mensen (ook) om economische redenen? (werk, welvaart, toekomstperspectief)</p> <p>E2 Leveren vluchtelingen economisch voordeel op?</p> <p>E3 Voelt de bevolking in het ontvangende land zich economisch benadeeld?</p>	<p>S1 Spelen godsdienstige verschillen of overeenkomsten tussen vluchtelingen en bevolking een rol?</p> <p>S2 Spelen verschillen in gedrag, gewoonten en gebruiken een rol?</p>

Dit schema is de centrale leidraad voor het hele thema 'Vluchtelingen in heden en verleden'. Dezelfde vragen worden steeds bij elk historisch onderwerp besproken. Je kunt ze gebruiken om de onderwerpen onderling met elkaar te vergelijken en om het verleden te vergelijken met het heden.

Les 1: Vluchtelingen in Nederland

1 Weg uit Syrië

Bron 1 De Syriër Mohammed Al Mahamid kwam in 2014 in Nederland aan. Hij ontvluchtte zijn land omdat hij zich had verzet tegen het regime van president Assad: *'Ik was vanaf dag één betrokken bij de revolutie. Na twee weken werd ik beschoten. De kogel kwam vlak onder mijn hart. Ik had geluk dat ik het overleefde. Anderhalf jaar lag ik in het ziekenhuis. Daarna wilde ik weg, naar Nederland, waar mijn broer al was.'*

Bron 2 De Syriër Yaser Al Ahmad vluchtte in 2012 met vrouw en kinderen naar Turkije. Na drie jaar in Istanbul te hebben gewoond en gewerkt, besloot hij naar Europa te gaan. In Europa zouden zijn autistische kinderen gespecialiseerde zorg kunnen krijgen waar ze in Turkije geen recht op hadden. *'In Europa kiezen we voor het land of de stad waar de behandeling tegen autisme het beste is.'* Al Ahmad dacht aan Nederland. Voor de oversteek naar een Grieks eiland moest hij 7500 dollar aan Turkse mensensmokkelaars betalen.

Het gezin Al Ahmad in Istanbul, 2015.

1 Bron 1 en 2 gaan over de vlucht van Syriërs naar Nederland. Welke vragen uit het analyseschema (pag. 1) kun je er goed mee beantwoorden? Noteer alleen de vraagnummers.

2 Kasten maken

Bron 3 Advertentie van het Nederlandse meubelbedrijf Pastoe waarin de voormalige Iraakse vluchteling Mohanad (de man bij de kast) als werknemer wordt geprezen: *'Mo is*

heel goed en wij zijn heel blij dat hij voor Nederland en Pastoe heeft gekozen.'

2 Welke vragen uit het analyseschema hebben betrekking op bron 3? Kies er tenminste twee en leg je keuze uit.

3 AZC NEE! AZC JA!

3a In bron 4 t/m 6 staan redenen waarom Nederlanders zich keren tegen de komst van een asielzoekerscentrum (AZC) in hun gemeente. Met welke vragen uit het analyseschema kun je die redenen in verband brengen? Leg je antwoord uit.

3b In bron 7 en 8 pleiten mensen juist vóór de opvang van vluchtelingen. Bij welke vragen uit het schema passen hun argumenten?

Bron 4 In 2015 verklaarde een ruime meerderheid van de Nederlandse bevolking geen moeite te hebben met de vestiging van een AZC in de eigen woonplaats. In gemeenten waar een AZC zou komen met relatief veel vluchtelingen, ontstond echter verzet. De inwoners waren niet per se tegen een AZC, maar wel tegen grote aantallen vluchtelingen. Zo werd na hevige protest van de 140 inwoners van het Drentse dorp Oranje het aantal asielzoekers daar van 1400 naar 700

teruggebracht. En toen Hilversum aanbod plaats te hebben voor 1600 asielzoekers, maakten twee inwoners de Facebookpagina 'Liever Iets Minder Vluchtelingen in Hilversum'. De site kreeg binnen een week 8000 volgers. De initiatiefnemers verklaarden op te willen komen voor 'ongeruste' Hilversummers die zeiden dat asielzoekers zomaar een woning kregen en de eigen bevolking lang op een woning moest wachten en moeite had een baan te vinden. Een van hen verklaarde: *'De groep vluchtelingen bestaat voor 90% uit alleenstaande mannen. Jongemannen, in de bloei van hun leven, hebben een hoog testosterongehalte. Die hebben zo hun behoeftes. En we hebben op televisie gezien dat ze weinig respect hebben voor onze vrouwen. Natuurlijk maken mensen zich dan zorgen over hun dochters. Kunnen die nog over straat?'*

Bron 5 Op deze foto zie je inwoners van de Rotterdamse wijk Beverwaard protesteren tegen de komst van een AZC in hun buurt (oktober 2015). Zij vonden dat hun wijk met veel werkloosheid en criminaliteit 'al genoeg problemen heeft'.

Bron 6 Uit opiniepeilingen is gebleken dat onder Nederlanders angst heerst voor de islamitische achtergrond van vluchtelingen. Mensen brengen vluchtelingen in verband met terrorisme en jihadstrijders van IS, ook al is daar geen bewijs voor. Op de foto rechtsboven wordt gedemonstreerd tegen een AZC in Scheveningen (2015). Op de bordjes: 'Grenzen dicht!' 'Meer asiel – meer islam'. 'En wij mogen dit gaan betalen. Schande dit.'

Bron 7 In het Brabantse Steenberg was in het najaar van 2015 verzet tegen de komst van een AZC. Tijdens een inspraakavond werd een inwonster die zich vóór asielopvang uitsprak, uitgeoeld en beschimpt. De politie moest haar naar huis begeleiden. Later legde ze uit waarom ze ondanks alle bedreigingen besloot te spreken:

'Zelf zie ik het niet als moedig. Ik heb gedaan wat ik moest doen. Ik wilde een statement maken, namelijk dat je mensen in nood helpt. Ik heb mijn verhaal niet helemaal afgemaakt. Ik had eigenlijk willen eindigen met het eerste artikel uit de Grondwet en het eerste artikel uit de Universele Verklaring van Rechten van de Mens. Ik doe het voor mijn kinderen. Ik wil een signaal geven dat je af en toe een helpende hand moet uitsteken. Dat je niet alleen bent op deze wereld.'

Bron 8 Demonstratie voor vluchtelingen op de Dam in Amsterdam, september 2015. De betogers droegen spandoeken met teksten als: 'Iedereen is van de wereld en de wereld is van iedereen.' 'Honger, overstroming, oorlog, wat zou jij doen?'

* 4 **Genoeg gehaktballen?**

Bron 9 De Iraanse ex-vluchteling Shervin Nekuee kreeg bij zijn inburgering veel steun van zijn Nederlandse burens Rieneke en Henk. Die waren eerst niet blij met zijn komst, omdat

Les 2: Zuid-Nederlanders in de Republiek, 1579-1630

1 Naar het noorden

* **Bron 1** Antwerpenaren richten vernielingen aan in de Onze-Lieve-Vrouwe-kathedraal van hun stad, 20 augustus 1566.

Bron 2 In 1585 heroverden de Spanjaarden onder leiding van Parma Antwerpen. De calvinistische inwoners van de stad kregen de keus zich te bekeren tot het katholicisme of te vertrekken. Massaal trokken ze naar het noorden, naar de latere Republiek. Volgens de Vlaamse predikant Petrus Plancius was de Republiek een goede bestemming: *'Het lijkt op Brabant, en daar komt bij, iets wat boven alles gaat, dat er rust en vrede heerst in de kerk, dat de overheid goed is en het evangelie is toegedaan.'* De Antwerpse koopman Hans Thijs vestigde zich in Amsterdam. In 1595 schreef hij aan een familielid:

'U zal versteld staan van de handelsreizen die men vanuit deze stad naar alle plaatsen van de wereld onderneemt. Men heeft hier ook niet te maken met oorlog en men reist hier het hele land door - van Emden in Groningen naar Middelburg in Zeeland - zonder wapens te dragen.'

* 1a Waarom vernielden Antwerpenaren voorwerpen in de belangrijkste kerk van hun stad (bron 1)?

* 1b Leg het verband uit tussen deze gebeurtenis en het tegenoffensief van de hertog van Parma (bron 2).

1c Plancius en Thijs (bron 2) prijzen de Republiek als vestigingsplaats aan. Kies twee vragen uit het analyseschema (pag. 1) die daar goed bij passen. Leg je antwoord uit.

2 Gewilde gasten

Bron 3 In totaal vluchtten 100 000 à 150 000 Zuid-Nederlanders naar de Republiek. Omstreeks 1650 was hun aandeel in de totale bevolking (bijna twee miljoen inwoners) circa 10%. Omdat de meeste zuiderlingen zich in Hollandse en Zeeuwse steden vestigden, was hun aandeel daar veel hoger, soms zelf 40%. De bevolking van Haarlem verdubbelde zelfs tussen 1585 en 1625.

Een bleker van linnen aan het werk net buiten Haarlem. De vestiging van Vlaamse en Brabantse textielkooplieden en handwerkers gaf een belangrijke impuls aan de Haarlemse textielnijverheid.

Bron 4 Hoe werden de vluchtelingen in de Republiek opgevangen? In de 16^e eeuw bestond geen landelijk asielbeleid. Steden bepaalden zelf wie ze binnen lieten en wie niet. Leiden zette de poort voor Zuid-Nederlanders open, maar Delft besloot ze te weren, omdat het stadsbestuur bang was voor

de komst van arme migranten die de stad geld zouden kosten. Maar toen de Delftse bestuurders zagen hoe Vlaamse kooplieden en arbeiders een impuls gaven aan de Leidse textielnijverheid, probeerden ze alsnog migranten binnen te halen. In het geheim lokten ze Vlaamse textielondernemers uit Leiden met gratis huisvesting en poorterschap. Wie poorter was, mocht lid worden van een gilde, handel drijven en de stad besturen. Normaal gesproken moesten stedelingen flink betalen voor het poorterschap of aan bepaalde voorwaarden voldoen om poorter te kunnen worden.

Toen Leiden achter de plannen van Delft kwam, ging het voor straf belasting heffen op Delfts bier.

2a Stel je eens voor dat 10% van de hedendaagse Nederlandse bevolking uit vluchtelingen zou bestaan. Wat zegt dat over de omvang van Zuid-Nederlandse vluchtelingen in de Republiek?

2b Welke vraag uit het analyseschema past beter bij de concurrentie tussen Delft en Leiden: P2 of E2?

2c Vluchtelingen die de stad economisch voordeel opleverden, hoefden niet aan allerlei voorwaarden te voldoen om burger (poorter) te worden.

Zou het verstandig beleid zijn om vluchtelingen die Nederland voordeel opleveren versneld een verblijfsvergunning te geven? Leg je antwoord uit.

3 'Spaanse Brabanders'

Bron 5 De grote toestroom van vluchtelingen in de steden in het noorden verliep niet zonder slag of stoot. De bevolking had wel begrip voor landgenoten die vanwege hun geloof waren gevlucht, maar veel minder voor het beroep dat een groot aantal van hen deed op de armenkas van de stad. Natuurlijk waren er ook rijke Zuid-Nederlanders, maar hun rijkdom vormde dan weer een bron van jaloezie. Zuiderlingen werden spottend 'Spaanse Brabanders' genoemd. Ze leefden als

een vorst, zo zei men, maar alleen door list en bedrog kwamen ze aan hun geld. Met hun weelderige kleding en mooie maniertjes zouden ze de nuchtere Hollanders om de tuin leiden. Hun 'ijdelheid' en 'pronkzucht' waren een gevaar voor oer-Hollandse deugden als spaarzin en soberheid.

Bron 6 Deze prent uit 1628 waarschuwt tegen slechte 'Brabantse gewoonten' als drinken, dansen en vrijen (rechts is een stelletje in de bedstee beland). In Haarlem waren kort na elkaar vijf babylijkjes gevonden die het gevolg waren van ongewenste zwangerschappen. Men gaf de schuld aan de Zuid-Nederlanders, die met hun 'losbandige' levensstijl de goede zeden van de Haarlemse jeugd bedierven.

3a Noordelingen dachten vaak negatief over zuiderlingen (bron 5 en 6). Welke twee vragen uit het analyseschema passen daar goed bij?

* 3b Of Zuid-Nederlanders een slechte invloed op de Hollandse jeugd hebben gehad (bron 6) valt moeilijk te bewijzen. Belangrijk is dat men toen zo over vreemdelingen dacht. Kom je dat tegenwoordig ook tegen? Licht je antwoord toe.

4 Religieuze fanatici

Calvinistische predikanten uit het zuiden waren vaak strenger in de leer dan predikanten in het noorden. Ze wilden

Les 3: Joden in de Republiek, 1585-1700

1 Een advies en een besluit

Bron 1 Hoe moesten de autoriteiten op de komst van de joden in de Republiek reageren? De Staten van Holland vroegen advies aan de rechtsgeleerde Hugo de Groot (zie afb.). Hier volgt de samengevatte inhoud van zijn advies (1615):

'In dit advies bespreek ik drie vragen: ten eerste of het wenselijk is dat joden zich hier vestigen; ten tweede of zij hun religieuze tradities mogen beoefenen; en ten derde in hoeverre schade aan het christendom en de staat door hun aanwezigheid beperkt kan blijven.

Op de eerste vraag antwoord ik dat het wenselijk is dat zij zich hier vestigen omdat in alle landen waar zij zich hebben gevestigd dat eerder economisch voordeel heeft opgeleverd dan nadeel. Ook zouden wij voordeel van hen kunnen hebben door hun kennis van het Hebreeuws, die ons in staat stelt het Oude Testament van de Bijbel beter te begrijpen.

Op de tweede vraag antwoord ik dat menslievendheid ons gebiedt hun toe te staan hun godsdienst uit te oefenen. De apostel Paulus schrijft immers in Romeinen 11 dat God zijn volk Israël niet heeft verstoten. Er is nog altijd kans dat ze zich zullen bekeren tot het christendom. Ook Jezus zelf en de apostelen waren van joodse afkomst. Ik ben er dus voor de joden te tolereren en ik ben ertegen om hen te verplichten een teken op hun kleding te dragen of hen te concentreren in getto's.

Op de derde vraag antwoord ik dat regels moeten worden gesteld die ervoor zorgen dat ons christelijke geloof geen schade lijdt. Joden mogen hun godsdienst uitoefenen, maar niet te opzichtig.

Verder mogen Joden geen bestuurlijke functies hebben en ze mogen niet trouwen met christenen. Ook moet het hun absoluut verboden worden de gereformeerde godsdienst schade toe te brengen of te besmetten. Ze mogen dus geen opruiende pamfletten verspreiden en niet proberen christenen tot het jodendom te bekeren. Het aantal joodse families moet beperkt blijven tot 200 per stad, in Amsterdam tot 300.'

Bron 2 Uiteindelijk konden de Staten van Holland het niet eens worden over het beleid ten opzichte van de joden. Zij lieten het aan de steden in het gewest over om zelf hun besluiten te nemen. De vroedschap van Amsterdam stelde in 1616 de volgende regels op:

'Het is duidelijk vastgesteld dat sommigen onder de Joden zeer vrij en ongebonden contact onderhouden met de vrouwen en dochters van dit land. Wij zijn van mening dat zulke zaken niet langer behoren te worden gedoogd en toegestaan [...] De joden worden nog eens gewaarschuwd niet te spreken of te schrijven in bewoordingen die smadelijk zouden kunnen zijn voor onze christelijke religie en niet te proberen ook maar enige christen van onze christelijke religie af te brengen of te besnijden. Verder dat zij met geen christenvrouwen of – dochters vleselijke gemeenschap hebben, zelfs niet als het vrouwen van lichte zeden zijn. Verder om zich tegenover de bevolking van deze stad in alle bescheidenheid te gedragen volgens de Plakkaten van het land [...].'

1a Kies twee vragen uit het analyseschema (zie pag. 1) die je goed met het advies van De Groot (bron 1) kunt beantwoorden. Schrijf de antwoorden op.

1b Welke vraag uit het analyseschema is zeer van toepassing op de regels van Amsterdam (bron 2)? Noteer alleen het vraagnummer.

1c Vergelijk het standpunt van Hugo de Groot en dat van de vroedschap van Amsterdam met hedendaagse discussies over vluchtelingen. Wiens standpunt lijkt het meest op dat van tegenwoordige 'progressieve' politici (bijv. D66) en wiens standpunt op dat van 'conservatieve' (bijv. de PVV)?

* 1d Zie je ook een belangrijk verschil tussen de opvattingen van zeventiende-eeuwers en de opvattingen van tegenwoordige politici?

2 Wel of geen beperkingen

Bron 3 In het begin van de 17^e eeuw is door sommige Hollandse steden nog 'touwgetrokken' om de joden door gunstigere omstandigheden te scheppen. Zo probeerden Alkmaar en Haarlem Amsterdamse joden te lokken. Maar dat lukte niet of nauwelijks. Later (vanaf 1632) werden joden zogenaamde poortersneringen ontzegd, wat neerkwam op sluiting van de meeste beroepen die via gilden waren georganiseerd (met uitzondering van het makelaars-, boekdrukkers-, boekhandelaars- en chirurgijngilde). Ook golden er beperkingen voor het winkeliersbedrijf en werden in principe alleen kruideniers- en tabakswinkels aan joden toegestaan.

Bron 4 Gravure van Romeyn de Hooghe waarop de inwijding van de Portugese synagoge in Amsterdam in 1675 wordt uitgebeeld. Op de wolk geheel rechts de Republiek (zie de zeven schilden) en de Godsdienstvrijheid en links het Joodse volk. Op de wolk staat de spreuk *'De vrijheid van geweten, de groeikracht van de Republiek.'* In een gedicht bij de prent komt voor: *'Vreest geen geweetendwang noch pyningen noch dooden'*.

2a Eerst touwtrekken om de joden, en later allerlei beperkingen opleggen (bron 3). Waarmee hadden die maatregelen te maken: met principes over tolerantie en mensenrechten, of met eigen economisch voor- of nadeel?

2b Kun je je een situatie voorstellen waarin tegenwoordig plaatsen zouden vechten om de vestiging van vluchtelingen of migranten? Waarom wel/niet?

* 2c Zou de opening van een gebedshuis voor vluchtelingen die in Nederland mogen blijven tegenwoordig net zo 'gevierd' moeten worden als de opening van de Portugese synagoge (bron 4)? Let bij je antwoord ook op het motto van de prent: *'De vrijheid van geweten is de groeikracht van de Republiek'*.

3 Ook discriminatie

Bron 5 Naarmate joden zich minder aanpasten aan de in de Republiek heersende cultuur, was er ook meer discriminatie. Zo werden de kleine joodse straathandelaars er stevast van verdacht dat zij hun klanten oneerlijk behandelden en hun geld op oneerlijke wijze verdienden. Ze werden belachelijk gemaakt om hun kromme uitspraak van het Nederlands met een Duits-jiddisch accent en gebruik van veel jiddische leenwoorden (waarvan er overigens veel in het Nederlands terechtgekomen zijn, zoals 'tof', 'goochem' of het woord waarmee de kleine handelaars werden aangeduid: 'sjacheraar').

3 Welke vragen uit het analyseschema kun je goed in verband brengen met bron 5?

4 Slotopdracht

4a Bespreek samen met een of meer klasgenoten opdracht 1a t/m 1c en 2b.

4b Gebruik het analyseschema voor de volgende vragen:

- Welke factoren hebben vooral bepaald hoe de joden in de Nederlandse Republiek werden behandeld?

Les 4: Belgen in Nederland, 1914-1918

1 Op de vlucht

* **Bron 1** In oktober 1914 belegerde het Duitse leger Antwerpen. Een Britse verslaggever was ooggetuige:

'De stad stond in lichterlaaie en overal lagen dode mensen en paarden. Hemel en aarde werden verlicht door de gloed van de brandende olietanks in de haven. Het was alsof ik de hel in de ogen keek, verschrikkelijk. Maar toen zag ik iets wat ik later vaker zou zien en wat nog erger was dan de hel. Honderdduizenden vluchtelingen die met hun spullen op wagens en handkarren oneindig traag in de nacht verdwenen. Twee eindeloze rijen, oude mannen die huilden, vrouwen met getekende, lijkle gezichten, kinderen die speelden of huilden of sliepen. Dit is wat België nu is: het land met op één gesneuvelde soldaat drie gedode burgers.'

Bron 2 Op 20 augustus 1914 bezetten Duitse soldaten de Belgische stad Leuven. Omdat inwoners op hen geschoten zouden hebben, kamden ze huizen uit en schoten ze vermeende daders dood. Uit wraak staken ze vervolgens de stad in brand. Circa 200 burgers kwamen om en zo'n 1000 huizen en gebouwen werden verwoest, waaronder de oude universiteitsbibliotheek.

Op deze prent over Leuven, die wat later verscheen in Belgische en Franse kranten, staat een Duitse soldaat met zijn 'trofee'.

* 1a Ook in 1585 vluchtten inwoners van Antwerpen de stad uit. Deden zij dat om dezelfde redenen als de Antwerpenaren in 1914? Leg je antwoord uit.

1b Het nieuws over Leuven (bron 2) wekte in Europa en de VS grote verontwaardiging. Prenten zoals hiernaast droegen bij aan het beeld van de Duitse 'Hunnen' of 'barbaren'. Hoe beïnvloedt de snelle verspreiding van nieuws (bijv. via sociale media) het hedendaagse vluchtelingendebat?

2 Diep begaan met hun lot

Bron 3 In een paar maanden tijd vluchtten 1 miljoen Belgen de Nederlandse grens over. Volgens de wet mochten alleen vreemdelingen die voor zichzelf konden zorgen in Nederland blijven, maar gezien de chaotische situatie aan de grens kon de regering die wet onmogelijk handhaven. Dat wilde ze ook niet, zoals blijkt uit de Troonrede van september 1914: *'Wij zijn allen vervuld door de gedachte dat een verschrikkelijke oorlog een groot deel der beschaafde wereld teistert. De volstreekte neutraliteit die Nederland in acht neemt en met al zijn krachten zal handhaven, is tot dusver op geen enkele wijze geschonden. Diep begaan met het lot van alle volken die in de oorlog zijn meegesleept, draagt Nederland de buitengewone lasten die het worden opgelegd, gewillig en ontvangt met open armen alle ongelukkigen die binnen zijn grenzen een toevlucht zoeken.'*

Belgische vluchtelingen en Nederlandse soldaten bij de grens, oktober 1914.

* 2a Waarom *kon* de regering de vreemdelingenwet niet handhaven en waarom *wilde* zij dat ook niet?

2b De regering liet dus alle Belgische vluchtelingen voor onbepaalde tijd in het land toe. Zou je je zo'n situatie tegenwoordig kunnen voorstellen?

2c Welke vragen uit het analyseschema passen goed bij bron 3? Noteer alleen de nummers.

3 Veel hulp

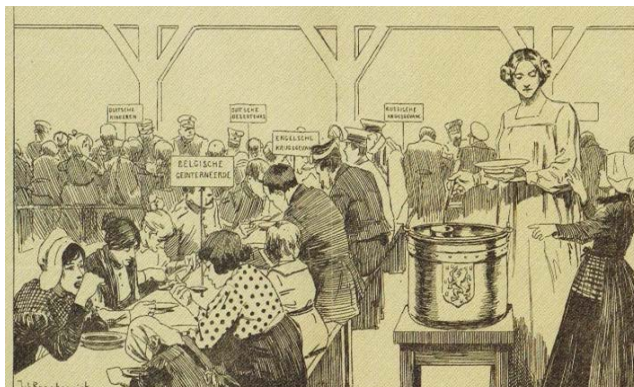
Bron 4 Nederland was een klein land met 6,2 miljoen inwoners in 1914. Hoe moest het 1 miljoen mensen opvangen? Omdat de steden aan de grens helemaal volliepen, besloot de regering de vluchtelingen over het land te verspreiden. Gemeenten werkten goed mee. Van de 1120 gemeenten die Nederland telde waren er 813 die vluchtelingen opvingen. Dat is 73%. Ook de bevolking stond klaar om te helpen. Omdat de Belgen van plan waren naar huis terug te keren zodra de situatie veilig was, wilde iedereen hun verblijf hier zo aangenaam mogelijk maken. Nederlanders namen spontaan vluchtelingen in huis, zoals in Rotterdam, waar 17 000 Belgen onderdak vonden bij 4500 huishoudens. In het hele land richtten burgers comités op die kleding, levensmiddelen en speelgoed inzamelden. Men trok zich het lot van de Belgen erg aan. Er was grote verontwaardiging over de Duitse terreur en de schending van de Belgische neutraliteit – iets wat het neutrale Nederland dus ook zomaar kon gebeuren. Begin 1915 waren reeds 800 000 Belgen teruggekeerd. De regering zette treinen in om ze naar de grens te brengen. Zo'n 100 000 Belgen bleven in Nederland tot het einde van de oorlog.

* 3a Het aandeel Belgische vluchtelingen op de totale Nederlandse bevolking was 16%. Nu telt Nederland 17 miljoen inwoners. Als je uitgaat van die 16%, hoeveel vluchtelingen zou Nederland dan krijgen?

3b Ondanks de grote aantallen in 1914 verliep de opvang redelijk soepel. Tegenwoordig kost het gemeenten veel meer moeite vluchtelingen op te vangen. Hoe kun je dat verschil verklaren? Gebruik bron 4 en de vragen uit het analyseschema.

4 'Blijft er voor mij nog iets over?'

Bron 5 Toch waren er ook Nederlanders die zich zorgen maakten. Vakbonden waren bang dat Belgische arbeiders voorrang kregen en armere Nederlanders begrepen niet waarom de vluchtelingen 'leefgeld' van de overheid kregen en zij niet. Met name in de laatste oorlogsjaren nam de onvrede toe. Door de oorlog stegen de prijzen en ontstond gebrek aan levensmiddelen. Mensen stonden in de rij voor brood en aardappelen. Hier en daar plunderden ze zelfs opslagplaatsen. Op de prent stelt de vrouw Nederland voor. Ze deelt soep uit aan Belgische geïnterneerden, Duitse kinderen, Duitse deserteurs en Engelse en Russische krijgsgevangenen. Het meisje staat symbool voor het Nederlandse volk. Ze vraagt aan de vrouw: '*Blijft er voor mij nog iets over?*'

4a Met welke vraag uit het analyseschema kun je bron 5 (plus prent) goed in verband brengen? Noteer alleen het vraagnummer.

4b Ondanks de economische nood, schroefde de regering de hulp aan vluchtelingen niet terug. Vind je dat verstandig beleid?

Les 5: Heimatvertriebene in Duitsland, 1945-1950

1 'Zo ging dat'

* **Bron 1** Toen het Rode Leger in 1944 naar Berlijn oprukte, sloegen miljoenen inwoners in het oosten van Duitsland op de vlucht. In de chaos kwamen velen om het leven. Naar schatting een miljoen Duitse vrouwen werden door Russische soldaten verkracht. In 1985 verklaarde een Russische vrouw die in de oorlog in het Rode leger had gediend: *'In elke stad die we bezetten, kregen we drie dagen de tijd voor plundering en verkrachting. Dat was niet officieel natuurlijk, maar zo ging dat. Wel kon je na drie dagen voor de krijgsraad gesleept worden als je zoiets deed. Ik herinner mij een verkrachte Duitse vrouw die naakt lag met een handgranaat tussen haar benen. Nu schaam ik mij, maar toen voelde ik die schaamte niet. Denk je dat het makkelijk was om het de Duitsers te vergeven? We wilden ze zó bang maken, dat ze nooit meer oorlog tegen ons zouden voeren. Ik haatte het om hun nette, onbeschadigde, witte huizen te zien. En witte rozen. Ik wilde dat ze leden. Ik wilde hun tranen zien. Er gingen tientallen jaren voorbij voordat ik medelijden voor hen ging voelen.'*

Russische soldaten in Oost-Pruisen vieren de overgave van nazi-Duitsland, 8 mei 1945.

Bron 2 Duitsers die niet gevlucht waren, werden alsnog verdreven uit de gebieden die Duitsland na de oorlog moest afstaan. Dat hadden de geallieerde leiders op de Conferentie van Potsdam in juli 1945 afgesproken. Ze vonden het niet verstandig om Duitsers in andere landen te laten wonen. Vóór de oorlog had dat alleen maar tot problemen geleid. Anna Kientopf werd door Polen uit haar dorp verdreven. Ze moest alles achterlaten en liep

zes dagen om in het westen van Duitsland te komen. Later vertelde ze:

'De meeste mensen leefden tijdens de uittocht alleen op wat zij in het open veld vonden of ze aten het onrijpe fruit dat langs de weg groeide. Kinderen van nog geen jaar oud stierven bijna allemaal tijdens de tocht. Ik zag vaak mensen aan de kant van de weg liggen, met een blauw aangelopen gezicht, moeilijk ademhalend, en anderen die van vermoeidheid niet meer konden staan.

Op een dag speelde zich een vreselijk tafereel af dat ons heel diep raakte. Vier Poolse soldaten probeerden een jong meisje van haar ouders, die haar wanhopig vasthielden, te scheiden. De Polen sloegen de ouders met hun geweerkolven, vooral de man. Hij wankelde op zijn benen, en ze duwden hem over de straat de dijk af. Hij viel neer, waarop een van de Polen zijn machinegeweer pakte en een aantal schoten afvuurde. Heel even was er een dodelijke stilte, waarna het geschreeuw van de twee vrouwen door de lucht sneed. Ze renden naar de stervende man toe en de vier Polen verdwenen in het bos.'

Heimatvertriebene wachtten op de trein die hen naar het westen zal deporteren, 1946.

* 1a Welke twee redenen noemt de vrouw (bron 1) voor het wrede optreden van het Russische leger?

* 1b Bedenk waarom daders van misdaden zoals beschreven in bron 1 en 2 na de oorlog niet gestraft werden.

1c De Duitsers werden van hun geboortegrond verdreven alleen omdat ze Duits waren. Ken je meer voorbeelden van zulke 'etnische zuiveringen'?

1d De geallieerden toonden weinig medelijden met de Heimatvertriebene. Vind je dat in dit geval geoorloofd of moeten vluchtelingen altijd kunnen rekenen op een humane behandeling?

1e Lijken de vluchtmotieven van de Heimatvertriebene op die van vluchtelingen tegenwoordig?

2 Koele ontvangst

Bron 3 Duitsland verloor door beide wereldoorlogen 33% van zijn grondgebied (zwart gekleurd). Voor Nederland zou dat ongeveer neerkomen op het verlies van de provincies Friesland, Groningen, Overijssel en Drenthe. 12 à 14 miljoen verdrevenen trokken naar het westen van Duitsland. Dat is alsof 2,9 miljoen Nederlanders uit de verloren gegane provincies de Randstad zouden binnenstromen.

Bron 4 Steden en dorpen in het westen van Duitsland kregen er opeens een hele hoop inwoners bij. De bevolking van de deelstaat Nedersaksen verdubbelde zelfs. De 'autochtone' bevolking had weinig begrip voor de nieuwkomers. De mensen hadden wel wat anders aan hun hoofd. Het land lag in puin, er was verdriet over omgekomen en vermiste familieleden en een groot gebrek aan levensmiddelen en brandstof. Niemand zat te wachten op extra monden die gevoed moesten worden. Het zware lot van de Heimatvertriebene deed de mensen weinig. Iedereen had in de oorlog geleden.

Hier en daar ontstond een vijandige houding. In Nedersaksen werd met pamfletten opgeroepen 'dat tuig in de Noordzee te drijven'. En in de deelstaat Zwaben werd dit gebed opgezegd: 'Heer God, zie onze nood / wij boeren hebben geen vet en geen brood / vluchtelingen eten zich dik en vet / en stelen ons laatste bed / wij verhongeren en dragen de last op onze rug / Heer God, wees ongenadig en stuur dat tuig terug.'

Bron 5 Er waren West-Duitsers die neerkeken op landgenoten uit het oosten omdat ze 'anders' waren. Met hun klederdracht, aparte manieren en dialect zouden ze meer Oost-Europees dan Duits zijn. De Duitse historicus Andreas Kossert, wiens familie uit het oosten was verdreven, beweerde in 2008 zelfs: 'Zoals de bevolking eerst Joden en Slaven als bedreiging van het eigen ras en volk zag, zo ontketende ze nu een hetze tegen de Duitse vluchtelingen uit het oosten.'

Op de foto uit 1945 zie je Duitsers uit Silezië, het gebied dat nu Pools is.

2a Waarom was het grote aantal Heimatvertriebene erg bepalend voor de houding van de West-Duitse bevolking? Gebruik bron 4.

2b Welke vragen uit het analyseschema kan je nog meer gebruiken om de houding van de bevolking te verklaren? Gebruik ook bron 4 en 5.

2c In 2015 nam Duitsland 1,1 miljoen vluchtelingen op. Op een bevolking van 81 miljoen was dat 1,4%. Duitsers discussieerden over de vraag hoeveel vluchtelingen hun land aankon. Welke

Les 6: Cubanen in de VS, 1959-1995

1 Communisme

Bron 1 Castro kwam in 1959 aan de macht. Op zijn eerste rondreis door het land werd hij door enthousiaste menigten begroet.

Bron 2 Op 1 mei 1961 vierden Cubanen de Dag van de Arbeid. Op de slotmanifestatie sprak Fidel Castro het volk toe:
'Hoe anders is de viering van de Dag van de Arbeid vergeleken met vroeger! De arbeiders zijn nu niet meer onderworpen aan de heerschappij van een klasse van uitbuiters. De arbeiders en boeren die hier vandaag paraderen, zullen nooit meer voor deze parasieten werken. De revolutie is een uiting van de wil van het volk. Het volk begrijpt dat de revolutie gaat om het verwijderen van parasieten van buiten en parasieten in eigen land. Toen Amerikaanse fabrieken werden generationaliseerd, vroegen sommigen zich af: "Was dit niet een Cubaanse fabriek? Waarom moet een Cubaanse fabriek generationaliseerd worden?" Omdat zo'n fabriek niet van het volk was, maar van een of andere man.'

Bron 3

Tussen 1959 en 1962 vluchtten ca 150 000 Cubanen naar de VS. Het waren vooral welgestelde Cubanen die het vliegtuig namen. Dit meisje komt met haar poppen op het vliegveld aan (1961).

Bron 4 Spotprent tegen Castro uit 1962. Hij heeft Sovjetkernraketten in zijn mond.

Bron 5 Na 1962 legde Castro het reizen naar de VS aan banden. Maar in 1980 stond hij de bevolking toe te vertrekken. Zo'n 125 000 Cubanen vluchtten per boot naar de VS. Daar werden vluchtelingen met een stroobiljet (in het Spaans) welkom geheten:
'Aan de Cubaanse vluchtelingen. Deze grootse natie biedt u de kans op een nieuw leven, volledige vrijheid, veiligheid en de garantie op een vreedzaam en geregeld bestaan. U krijgt de kans op een wedergeboorte als persoon, met alle onvervreemdbare mensenrechten in naam van God en de mensheid. President Jimmy Carter stelt ons land voor u open. Respecteer de wetten en gehoorzaam de autoriteiten. Met Gods hulp en door persoonlijke opoffering zult u in de VS de vrijheid en welvaart krijgen waarnaar u zo snakt.'

* 1a Uit de bronnen kun je opmaken welke groepen in Cuba bleven en welke groepen vertrokken. Wie zouden gebleven zijn en wie niet? Waar lag dat aan?

1b Gelden voor vluchtelingen tegenwoordig dezelfde redenen om te blijven of te vluchten als destijds bij de Cubanen?

1c Hoe belangrijk waren mensenrechten en medemenselijkheid voor de VS bij het ontvangen van Cubaanse vluchtelingen? Gebruik bron 2, 4 en 5.

2 Bezorgdheid

Bron 6 In 1960 maakte de bevolking van Miami, waar zo'n duizend vluchtelingen per week aankwamen, zich zorgen. Was er genoeg werk voor al die nieuwkomers? Zouden ze zich aanpassen? De Cubanen gingen namelijk bij elkaar wonen en vormden een aparte gemeenschap in Miami ('Little Havana'). Met een voorlichtingsfilm (1961) probeerde de overheid de ongerustheid weg te nemen: *'Amerika is altijd bevolkt geweest door vluchtelingen. Gedurende de geschiedenis van ons land hebben immigranten altijd problemen ondervonden toen ze zich vestigden. De Ieren, Duitsers, Polen, Joden en andere nationaliteiten kregen te maken met vijandigheid van de Amerikaanse bevolking. Deze vijandigheid bestaat op sommige plaatsen nog steeds. We hebben gezien dat Ieren, Duitsers, Polen, Joden en andere nationaliteiten de neiging hadden om bij elkaar te wonen in aparte gemeenschappen. Wat we nu opnieuw zien in Miami, is een herbeleving van de Amerikaanse geschiedenis waarvan we dachten dat die voorbij was. Nu zijn het de Cubanen die op de vlucht voor politieke onderdrukking en religieuze vervolging naar ons land zijn gekomen om hun kinderen in vrijheid op te laten groeien. De hele wereld ziet het lot van de Cubaanse vluchtelingen. De inwoners van Miami hebben een unieke kans om een belangrijke rol in de Amerikaanse geschiedenis te vervullen. Dit vereist met name geduld en begrip, om de Cubaan als een vriend en als buur te accepteren, om de helpende hand te bieden wanneer dat kan.'*

2a Met welke vragen uit het analyseschema kun je de zorgen van de bevolking van Miami in verband brengen? Kies er twee.

2b De regering deed een beroep op de Amerikaanse geschiedenis om de bevolking gerust te stellen. Zou dat tegenwoordig in Nederland ook kunnen door te kijken naar

vluchtelingen in de Nederlandse geschiedenis? Licht je mening toe.

* 3 Kansen

Bron 7 Na aankomst in Florida werd de Cubaanse familie Vena naar Nashville (Tennessee) overgebracht. Daar kregen ze een huis en vond de hoogopgeleide vader snel werk. De moeder vertelde: *'De auto op de foto is van ons. De kerk zorgde voor het aankoopbedrag en wij betalen elke maand 62 dollar af. De burens zijn charmant en best vriendelijk. Toen we kwamen, wilden ze ons meteen helpen.'*

Bron 8 Na de val van de Sovjet-Unie in 1991 belandde de Cubaanse economie in een crisis. De prijzen en werkloosheid stegen. In 1994 en 1995 leidde dat tot de uittocht (zie foto) van ca 30 000 Cubanen die vooral voor werk naar de VS gingen. Omdat zij vaak armer waren en minder goed opgeleid dan de eerste generatie vluchtelingen, werden ze minder hartelijk ontvangen.

* 3a Wat bepaalde mede de hartelijkheid waarmee Cubaanse vluchtelingen werden ontvangen?

* 3b Zie je parallellen met het heden?

4 EINDOPDRACHT

Er zijn nu vijf voorbeelden van vluchtelingen in de geschiedenis geweest:

- Zuid-Nederlanders in de Republiek (1579-1632)
- joden in de Republiek (1585-1700)
- Belgen in Nederland (1914-1918)
- Heimatvertriebene in Duitsland (1945-1950)
- Cubanen in de VS (1959-1995)

4a Bespreek de volgende punten uit het analyseschema met een of meer klasgenoten.

A1/A2: Bij welke voorbeelden speelden aantallen en verblijfsduur een grote rol en bij welke een kleine rol?

P2: Bij welke voorbeelden waren mensenrechten en medemenselijkheid belangrijk en bij welke niet zo?

E2/E3: Bij welke voorbeelden speelde economisch voor- of nadeel een grote en bij welke een kleine rol?

S1/S2: Bij welke voorbeelden waren godsdienstige en culturele verschillen belangrijk en bij welke niet zo?

4b Wat zijn overeenkomsten en verschillen tussen de historische voorbeelden en het huidige vluchtelingenvraagstuk? Leg je antwoord uit.

NOTEER HIER DE ANTWOORDEN OP DE OPDRACHTEN VAN DEZE LES
